

รหัสโครงการ RDG4840021
ชื่อโครงการ โครงการศึกษาสภาพปัญหาการจัดการน้ำในลุ่มน้ำฝาง
ระยะเวลาโครงการ วันที่ 1 พฤษภาคม 2548 – 31 มีนาคม 2550

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงการใช้น้ำและผลกระทบของการขาดแคลนน้ำหรือภัยแล้งต่อชุมชน
2. เพื่อศึกษาระบบการจัดการน้ำของชุมชนที่สามารถแก้ปัญหาภัยแล้ง และปัญหาความขัดแย้งได้
3. เพื่อศึกษาถึงแนวทางการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อสร้างข้อเสนอแนะการจัดการน้ำโดยชุมชน

1.สรุปสภาพปัญหาลุ่มน้ำฝาง

1.1 ปัญหาความขัดแย้งในการแย่งชิงทรัพยากรของผู้คนในลุ่มน้ำฝาง

ปัจจุบันผู้คนในชุมชนทั้งสามพื้นที่กำลังประสบกับปัญหาร่วมกัน คือ การบุกรุกพื้นที่ป่าในการทำพืชสวนเศรษฐกิจในเชิงธุรกิจมากมากขึ้น โดยเฉพาะการทำพืชเศรษฐกิจที่มีขนาดใหญ่ และการยังให้ความสำคัญกับเกษตรทางเศรษฐกิจเพิ่มขึ้นของผู้คนในลุ่มน้ำฝางและส่งผลต่อการแย่งชิงทรัพยากรน้ำมากขึ้น จึงส่งผลให้เกิดความขัดแย้งอย่างเป็นวงกว้างขึ้นระหว่างนายทุน กับชาวบ้าน ชาวบ้านกับข้าราชการในพื้นที่ และระหว่างชาวบ้านกับชาวบ้าน รวมทั้งพืชผลทางการเกษตรที่ต้องพึ่งพาสารเคมีจำนวนมาก ที่ส่งผลต่อสุขภาพของชาวบ้านและคนงานในการทำการเกษตรเชิงพาณิชย์ โดยมีรายละเอียดคือ

- 1.1.1 ปัญหาการใช้ที่ดินและการบุกรุกพื้นที่ป่าสาธารณะ
- 1.1.2 ปัญหาต่อระบบลุ่มน้ำ เส้นทางน้ำ และระบบเหมืองฝาย
- 1.1.3 ปัญหาการใช้น้ำเพื่อการบริโภค
- 1.1.4 ป่าไผ่ : ทรัพยากรที่ถูกทำลาย

2.สรุปกระบวนการแก้ไขปัญหาลุ่มน้ำฝาง

2.1. กระบวนการจัดการความขัดแย้งของกลุ่มองค์กรชาวบ้านในเขตลุ่มน้ำฝางการแก้ไขปัญหาสามารถแบ่งได้ 2 ระดับ คือ 1)ขบวนการเคลื่อนไหวในระดับชาติ 2)การจัดการปัญหาความขัดแย้งในระดับท้องถิ่น ดังเช่น กรณีที่ 1 กรณีการแย่งชิงน้ำระหว่างชาวบ้านกับฟาร์มจระเข้ ของนายทุน กรณีที่ 2 กรณีการแย่งน้ำระหว่างชาวบ้านกับนายทุนสวนสัมมนาธร กรณีที่ 3 กรณีการแย่งน้ำระหว่างชาวบ้านผู้ใช้น้ำฝายแม่หลักหมื่นกับนายทุนสวนสัมมนาธร ในเขตอำเภอฝาง

ความพยายามแก้ปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นของชาวบ้านในลุ่มน้ำฝาง จะเห็นได้ว่ามี พยายามพยายามจะแก้ไขในระดับชาติ ที่มีองค์กรที่เป็นเครือข่ายความร่วมมือของผู้คนในลุ่มน้ำที่มี หลายสาขาอาชีพเข้ามาร่วมแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการเข้ามาของผู้มาใหม่ ที่เป็นทางนายทุน ขนาดใหญ่ และภาคหน่วยงานราชการที่เป็นกลไกสำคัญในการเปิดพื้นที่ให้กับนายทุนเข้ามา ด้วยอุดมการณ์ของผลประโยชน์ส่วนตัวเป็นหลัก และส่งผลกระทบต่อชุมชนดั้งเดิม และทำให้เกิดความขัดแย้งในการใช้ทรัพยากรที่ไม่เท่าเทียมกันของนายทุนและชุมชนท้องถิ่นที่มักจะมี กำลังทางเศรษฐกิจที่เหลื่อมล้ำกันอย่างเห็นได้ชัดชาวบ้านยังต้องมีอาการป่วยจากสารเคมีที่มี พิษ ต้องรักษาพยาบาลด้วยตนเอง ซึ่งอาการป่วยจากสารเคมีด้วยปริมาณที่แตกต่างกันของผู้ ได้รับ มี 3 กลุ่ม คือ **กลุ่มที่หนึ่ง** พิษจากสารฆ่าแมลงประเภท *คลอริเนตเตดไฮโดรคาร์บอน* **กลุ่มที่สอง** พิษจากสารฆ่าแมลงประเภท *ออร์แกโนฟอสเฟต* **กลุ่มที่สาม** พิษจากสารฆ่าแมลง ประเภท *คาร์บาเมท*

2.2 การส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน ชุมชนได้เปลี่ยนแปลงระบบการผลิตโดยทำปุ๋ย หมัก และทำเกษตรอินทรีย์เพิ่มขึ้น เพื่อต้องการลดการใช้สารเคมีที่มีผลต่อสุขภาพร่างกายและ ลดค่าใช้จ่ายในการซื้อสารเคมีที่มีราคาแพง และมีการทำอาชีพเสริม เช่น การทำถั่วเน่า น้ำพริก ตาแดง ไม้กวาด เครื่องจักรสาน แคนหมู และแชมพู เพื่อค้าขายคนในหมู่บ้านและนำไปขายตาม สถานที่ต่าง ๆ โดยร่วมมือกับ อบต. ทำให้รายได้ของชาวบ้านเพิ่มขึ้นจากที่เคยได้จากพืชผล ทางการเกษตรกรรมทางเดียว

2.3 การส่งเสริมด้านสังคมและวัฒนธรรม โดยใช้ความรู้และประสบการณ์จากกลุ่มผู้ อาวุโส หรือ กลุ่มคนเฒ่าคนแก่ เช่น การสอนเรื่องสมุนไพรในป่า และในบ้าน การสอนภาษา ล้านนาให้กับนักเรียนในโรงเรียนในชุมชน การส่งเสริมให้มีการทำพิธีไหว้ผีฝ่าย และการร่วมกัน จัดทำฝายแม้วร่วมกัน ฯลฯ

3. แนวทางการจัดการปัญหาความขัดแย้งในอนาคตข้างหน้าของระดับเครือข่าย มีดังนี้

1. การฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติทั้งน้ำ ป่าไม้ และที่ดินทำกิน จะมีการรวมกลุ่มในการ บริหารจัดการปัญหาที่เกิดขึ้นไม่ใช่กลุ่มผู้ใช้ทรัพยากรเท่านั้น จะประสานความร่วมมือ จากทุกกลุ่มที่อยู่ในพื้นที่เข้ามามีส่วนร่วม ซึ่งมีองค์ประกอบที่สำคัญทั้งภาครัฐและเอกชน อาทิ เช่น ผู้ประกอบการธุรกิจสวนส้ม อบต.และผู้ประกอบอาชีพอื่น ๆ

2. แนวทางในการแก้ไขปัญหาความยากจน โดยนำมาใช้ในครัวเรือนของชาวบ้านนั้น ทางกลุ่มมีความคิดในเรื่องการทำวิสาหกิจชุมชน โดยการสร้างโรงงานกลั่นน้ำขึ้นมาจากในชุมชน

3. แนวทางในการลดสารเคมี คือ การส่งเสริมให้มีกลุ่มเกษตรอินทรีย์ เพิ่มมากขึ้น ไม่ แค่เพียงการใช้ในสวนส้มเท่านั้น แต่จะมีการขยายไปยังพืชผลทางการเกษตรของชาวบ้าน เช่น การปลูกข้าวอินทรีย์ การปลูกผักปลอดสารพิษ ฯลฯ

4. การผลักดันแผนแม่บทของชุมชนให้กับ อบต. ทั้ง 3 อำเภอ ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและให้มีการจัดสรรงบประมาณให้ชุมชนท้องถิ่นได้เข้าไปร่วมในการจัดการทรัพยากรควบคู่พร้อมไปด้วย

4. แนวทางในการจัดการความขัดแย้งในระดับชาติ

4.1 จัดตั้งคณะทำงานศึกษาผลกระทบจากการประกอบกิจการสวนส้มที่มีต่อสุขภาพและสิ่งแวดล้อม

4.2 ประกาศพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อมในลุ่มน้ำฝาง โดยคณะทำงานมีรอบการทำงานร่วมกันคือ

-ศึกษาและรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องในการประกาศพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อมตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ.2535 ให้แล้วเสร็จภายใน 3 เดือน

-กำหนดขอบเขตพื้นที่ควรประกาศเป็นพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อม

-กำหนดมาตรการเพื่อใช้คุ้มครองสิ่งแวดล้อม

-จัดทำรายงานเสนอคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติเพื่อพิจารณาและดำเนินการประกาศพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อม

-จัดทำข้อเสนอแนะและแผนการจัดการปัญหาสิ่งแวดล้อมในระยะยาว

Project Code RDG4840021

Project Name Fang watershed area Observation Project

Project Duration May 1st 2005 – March 31st 2007

Purposes

1. To observe the changes in using water and the effects of inadequate water supply of the community.
2. To observe the community's solutions of the drought and conflict problems.
3. To observe the community's ways of increasing its own participation in creating the new way of using water.

1. Fang River Basin's problems.

1.1 The conflict of accessing natural resources between people in Fang river basin.

These days, people of the community in all three areas are facing the same problem of forest invasion. An increasing of forest invasion is occurring to meet the sake of economical vegetation, especially the big plantation of vegetation. Moreover, Fang community seems to be more supportive with the economical sake, thus causes the big conflict of accessing water supply between the financial backers and the villagers, the villagers and the public officials within the community, and between the villagers themselves. Additionally, the agriculture in the area associates with the large amount of chemical substances which affect the health of the villagers and the workers in the commercial agriculture. The problems are concluded as follow:

- 1.1.1 Public forest and land invasion.
- 1.1.2 The problems in the river basin, the waterways, and the dam system.
- 1.1.3 The problem of consuming water.
- 1.1.4 Bamboo destruction.

2. The solution of Fang River Basin's Problems.

2.1 The process of solving the conflict in the Fang villagers' association.

The solutions are categorized into 2 levels; 1) National movement, 2) The solution of the local conflict. For examples, Case 1: the conflict of accessing water between the villagers and the financial backers of the crocodile farm, Case: 2 the

conflict of accessing water between the villagers and the financial backers of Tanakorn orange orchard, and Case 3: the conflict of accessing water between Mae-lukmeun dam users and the financial backers of Tanakorn orange orchard in Fang district.

There are people from various institutions coming to establish the association of Fang River Basin community in trying to stop the national conflict of accessing water supply of the newcomers. This way of solving the problem offers the new way of gaining personal benefit to the financial backers and affects the whole system of the original community. Consequently, the financial backers and the villagers face with the problem of unequal access of natural resources because of the very different financial statuses. Moreover, the villagers also suffer from the diseases caused by the chemical substances being used and they have to cure the pain by themselves. There are 3 conditions of pain; pain caused by Chlorinated Hydrocarbon, pain caused by Organophosphate, and pain caused by Carbamate.

2.2 The community economic support.

People in the community change the production system by using fermented fertilizer and organic agriculture in order to decrease the use of chemical substances which affect people's health, to decrease the payment of expensive chemical substances, and to support the additional jobs of the villagers such as making fermented beans, Ta-daeng chili paste, brooms, basketry products, pork rinds, and shampoo for sell in association with the local administration organization. The villagers can have more income than being only farmers.

2.3 Social and cultural support.

The villagers use the knowledge and experience of the elders to work out the support such as acknowledging people about the wild and local herbs, teaching Lanna language to the students in schools, supporting the old tradition of paying respect to the guardian angels, helping each other in building dam, etc.

3. The ways to deal with the conflict within the community in the future.

1. The reservation of natural resources such as water, forest, and lands is done by a group of people from both public and private institutions, for examples, the owner of an orange orchard business, the local administration organization, and people from other occupations.

2. The villagers solve the problem of poverty by holding their own local businesses such as establishing the water sifting factory in the community.

3. There is the way of decreasing chemical substances by expanding the use of organic agriculture into local plantations, not only use it in orange orchards, for examples, the growing of organic rice and vegetables without chemical substances, etc.

4. The use of a modeling plan in the community allows the local administration organization in 3 districts to preserve natural resources and allot the budgets to the local community in order to let the villagers have a chance in preserving the resources.

4. The ways to deal with the conflict within the nation in the future.

4.1 Establishing the research group to observe the effects of orange orchard business on people's health and environment.

4.2 Proclaiming the natural resources preservation areas within Fang River Basin in which the research group is in charge:

- Observe and collect the information about the proclaiming of the natural resources preservation areas, according to the Act of supporting and preserving national natural condition of 1992, in 3 months time.

- Make the boundary of the areas that will be proclaimed as the preservation areas.

- Provide the regulations for the natural preservation.

- Submit the report to the national environment committees in order to consider and proceed the proclaiming of natural resources preservation areas.

- Propose the long-term advice and plan of solving the problem of environment.